

JEAN DUCHESNE

Sveti Duh v živem izročilu

V francoskem slovarju Larousse izročilo pomeni »skupek legend, dejstev, naukov, mnenj, običajev, rab itd., ki se ustno prenašajo skozi dolgo časovno obdobje«. V katoliški Cerkvi je izročilo veliko več kot to. Ne gre le za »skupek nečesa« izmed vsega drugega, ampak gre za nekaj edinstvenega. Velika začetnica označuje, da gre za nekaj, kar ni popolnoma človeškega izvora.

Sveta dediščina in sveto izročilo

Izročilo dejansko ni zgolj količina znanj in delovanj, ki so se nakopičile v teku stoletij in so jih v nekem trenutku razglasili za nespremenljive. V latinski etimologiji in krščanskem besedišču izraz *traditio* ne označuje ohranjanja vsebin, potem ko so bile končno določene, temveč bolj sam pojav predajanja¹, ki oblikuje in vsebuje to, kar usmerja. Gre torej za gibanje, za dejavnost in ne za ustaljeno celoto. Sestavine, ki so se prenašale iz roda v rod, so nedvomno nepovratne in neločljive. Kljub temu je vse, kar se na ta način ohranja, tudi kot nakopičeno obogateno, ne s pridajanjem tujih in novih sestavin, temveč z vse večjo in vedno obnavljajočo se zmožnostjo sprejemanja »svete dediščine« besede (v novozavezni grščini *paratheke*), v kateri se razodeva Bog. Prav tako ne gre za arhivski dokument, saj se vse, kar je v njem napisano in oznanjeno, še naprej uresničuje.

V stoletjih se je vedno bolj kazala potrebnost, da se v učenju apostolske Cerkve² (*paradosis*³) poudarijo spoznavanje, razumevanje in vključevanje svetopisemskih besedil, ki niso bila predstavljena

Jean Duchesne, profesor in član Observatoire Foi et Culture, član uredniškega odbora francoske izdaje revije *Communio*. – Njegov članek »L'Esprit à l'œuvre« je prevedla Jasmina Rihar.

kot »trd oreh« razodetja, temveč kot strnjena zgodovina in stalna referenca snovi, ki jo Bog nenehno navdihuje. Ne moremo si predstavljati, da bi Gospod govoril, potem pa odšel in pustil, naj se ljudje znajdejo, si prisvojijo njegovo Besedo in iz nje naredijo mrtvo črko na papirju, ki jo lahko uporabljajo, kakor se jim zazdi. Že pisanje besedil, v katerih se Bog razodeva, njihovo ohranjanje in izrazi vere, ki nanje odgovarjajo, predstavljajo del izročila⁴, ne da bi bilo pri tem mogoče jasno določiti, kdaj natančno⁵ se je izročilo začelo, še manj pa, kdaj naj bi se končalo.

Ugotovitve cerkvenih zborov in cerkvenega učiteljstva so torej del iste živosti, v kateri Bogu ne zadošča, da se je pojavil, ampak stalno bdi nad tolmačenjem svoje Besede, nad sprejemanjem njenih darov in njenega širjenja. Izročilo se tu ne omejuje na ohranjanje nekega »sporočila«, ampak se skozi svoje prevode nadaljuje z izrazi, ki v vedno novih kontekstih omogočajo njegovo sprejemanje in prenos – ne kot nekaj, kar bi se preoblikovalo glede na trenutne okoliščine, ampak kot življenje, ki se posreduje in povezuje z njegovo dinamiko.

Razodetje in stvarjenje v izročilu

Celotni proces moramo prepoznati kot Božji navdih, ker mora v njem Bog nujno sodelovati, saj ga lahko prepoznavamo le toliko, kolikor se nam on da spoznati (Jn 1,1-18). To nas lahko pripelje do sklepa, da izročilo v svojem prvotnem in torej širokem pomenu besede vsebuje ne le samo-razodevanje Boga in vse, kar Cerkvi vlija duha, ampak – če lahko rečemo ‚proti toku‘ – vsebuje tudi stvarjenje samo.

Stvarjenje kot Božje delo je zagotovo dogodek, kakor je to razodetje. Vendar ta ni omejen na neko že dokončano preteklost. Bog dejansko še naprej podpira svet v njegovi biti skozi čas, ki ga je kot neotipljiv okvir dodelil prostoru in snovi (1 Mz 1,3-5 in 14-19). Enako njegova Beseda neprestano odmeva – ne le kot Stvarnik, ampak za nameček (in z enako zastojnostjo) kot beseda rešitve med ljudmi v izročilu, ki so ga prejeli prvi poslušalci in ga

je nadaljevalo in posodabljal cerkveno učiteljstvo, se pravi škofje v občestvu s Petrovim naslednikom.

Izročilo torej v sebi ne nosi in ne prenaša le zaključenega *korpusa*, ampak tudi njegovo umnost. Ta pa ostaja nedovršena do konca časov. Sicer se razvija (kot je to dobro videl Newman⁶), a to ni rezultat samo človeške kreativnosti, ki bi uporabljala surovo in zaključeno celoto razodetja pred prihajajočimi izzivi, ki so jih narekovale okoliščine. Izvirneje in bolj temeljno gre za delovanje Boga samega, ki ne živi in ne deluje le v svoji Besedi (Heb 4,12), ampak tudi v Izročilu⁷. Zato izročilo ni zgolj neko objektivno besedilo, ki je prepuščeno prostemu tolmačenju posameznika, ampak je gibanje, po katerem to, kar Bog govori in uresničuje, *ni predano* (trpni deležnik), ampak *se predaja* (v nedovršenem sedanjiku, tako v aktivni kot v povratno osebni obliki), ker Bog nenehno bdi nad tem, da bi zapovedi slišali, razumeli in jih tudi v praksi upoštevali in izvajali.

Povedano drugače, substanca razodetja (*paratheke*), ki vsebuje Stvarjenje, je neločljiva od njenega prenosa po apostolih in njihovih naslednikih (*paradosis*), se pravi od izročila, ker je vse troje Božje delo, ki sredi ustvarjenega sveta uporablja služabnike, ki jih kliče, pošilja in jim pomaga. Kanonski spisi so delo človeških rok, vendar jim je priznan navdih »od zgoraj«, torej od besede Boga samega. Podobno nauk, ustanove in norme delovanja v Cerkvi niso neki sklepi, ki bi jih sebi prepuščeni pastirji – vsak s svojo osebno omejenostjo – naredili na podlagi Svetega pisma in evangelijev, ampak jih končno ves čas upravlja Bog sam. Onkraj ohranjanja in izgovarjanja njegove besede, gre za njeno sprejemanje, tolmačenje in prenašanje v vsakdanjo rabo. Vse to pa je proces, v katerega se Bog dejavno vključuje in do katerega uresničitve sploh ne pride, če se vanj dejavno ne vključi.

Izročilo kot Božje delo

Stvarjenje, razodetje in čas Cerkve niso trije zaporedni trenutki v zgodovini odrešenja (kot si je to zamišljal Joahim iz Fiore⁸), ampak so trije neločljivi vidiki Božjega delovanja, ki so občestvo,

predajanje in (naj si drznemo predlagati) izročilo v etimološkem pomenu besede. Najprej v sebi samem, se pravi v odnosih oseb v Sveti Trojici. Potem ko se na neki način njegova notranja dinamika pozunanji s stvarjenjem sveta, kamor ne pošlje le svojega Sina, ampak njunega skupnega Duha – in to ne šele ob binkoštnem času, ampak že od prvih dni (1 Mz 1,2) pa vse do zadnjega, pri čemer gre seveda prek Sinovega utelešenja, trpljenja in vstajenja ter skozi pot Cerkve na tem svetu vse do njegove vrnitve.

Sveti Duh, ki je že vso večnost dejaven v Bogu, je dejaven tudi v času. Njegova navzočnost in vloga se postopoma razkrivata vse do polnosti razodetja ob binkošti in se nezmotljivo nadaljuje v cerkvenem izročilu. Slednje je torej neločljivo od drugih sporočil, izrazov, predajanj ali izročitev⁹, ki s tem uresničujejo občestvo¹⁰ v časnosti stvarjenja in razodetja. Vse to je ukoreninjeno v dinamiki življenja svete Trojice, ki je ne pogojuje ne prostor ne snov ne čas, saj jih ona ustvarja, se v njih javlja, deluje in se razodeva.

»V začetku« se je vsemogočna Božja beseda pojavila v stvarstvu: »Bog je rekel ... in zgodilo se je« kot odpev ponavlja prvo poglavje Prve Mojzesove knjige. Kar je na ta način zavzelo bivanjsko obliko zunaj Boga, se je hotelo osamosvojiti. Če bi bilo odtrgano od izvira, bi se vrnilo v prvotni nered. Ker pa to samo-uničujoče beganje ustvarjene svobode Božji svobodi ni odvzelo moči, je Bog posegel v ta svet tako, da je nanj poslal svojo besedo, ki se je razodela kot njegov Sin, ki je delil usodo človeka, kateremu je bila podeljena skrb za zemljo. Kot človek je živel to, kar je živel že vso večnost: občestvo z Očetom, od katerega je prejel vse in ni ničesar ohranil zase, ampak se mu je dal ves na razpolago, se pravi da je kakor On in z Njim vse podaril, hkrati pa se ni vsiljeval niti ga niso hromili različni upori proti njemu. To nam pomaga razumeti križ in vstajenje, oziroma izničenje (kenozo) in slavo, ki sta nerazvezljivo vključeni v hvalnici v Pismu Filipljanom (2, 6-11) – paradoksalna šibkost, ki je močnejša od smrti, ker ji je njena surovost tuja.

»Izročitev« besede

Sin je s tem obnovil človekovo sposobnost druženja. Dve stvari skoraj ne potrebujeta pojasnila. Da se je ta sposobnost znova vzpostavila z Bogom, saj je Bog sam že druženje. In da to zadeva tudi občestvo med ljudmi, ker to občestvo lahko uresničujejo le v Bogu in po njegovi milosti. Sin odkriva, da Bog, njegov Oče ni abstraktno, negibno bitje, ki bi ga lahko umaknili daleč v neka domnevna nebesa, ampak živi in deluje tako, da se predaja. Kaže se kot Oče, ki je spočel Sina, svojo Besedo, po kateri ustvarja in ga pošilja obnoviti in izpopolniti odnos z njegovim stvarstvom. Ko se daruje do konca, da bi izpolnil Očetovo voljo, od katerega se prejema, Sin, ki je postal človek, sredi ustvarjenega sveta ravna tako, kot je od vekomaj. S tem, ko se je utelesil, se ne spremeni. Pri tem ne podarja in ne predaja le sebe samega. Ljudem, s katerimi je postal solidaren in jih je dobesečno vgradil v svoje telo¹¹, odpre pot do svoje edinosti z Očetom brez pomešanja. S tem omogoči njihovo občestvo z edinim Bogom, ki jih kliče, naj postanejo njegovi otroci, s tem pa omogoči tudi občestvo med ljudmi v bratstvu. Strogo rečeno, je »izročitev« stvarjenjske besede za odrešenje sveta izročilo.

Ko je svoje poslanstvo – ne dokončal, ampak je v njem uspel, odkar je bil »obujen od mrtvih« – je bil Sin »vzet v nebo« (Mr 16,19; Lk 24,50-51; Apd 1,9-11) pred očmi učencev: odslej bo hodil pred njimi kot »voditelj«, glava neznanskega sprevoda, ki že v njem dosega svoj cilj ob Očetu vseh. Način, na katerega Bog deluje v svetu, ko pusti, da smo deležni njegovega življenja, ki ga ustvarja in obnavlja, dobi nove razsežnosti. Potem ko je deloval v Stvarstvu, se pokazal kot beseda v postavi in prerokih, je njegova beseda »postala meso« (Jn 1,14). Ko je »šel nazaj« k Očetu, ni bilo, kot da nikdar ni prišel, ampak še naprej podpira življenje ljudi tako, da z njimi deli svoje življenje: ko jim podarja kruh svoje besede, s tem ko Nova zaveza Staro zavezo bogati, ne da bi jo ukinjala, ter s tem, ko se sam daje za hrano v evharistiji. Med zadnjo večerjo (Mt 26,26-28; Mr 14,22-24; Lk 22,19-20; 1 Kor 11,23-25) je postavil način, na katerega sam sebe predaja, se pravi ne le svojo osebo,

ampak tudi svoje delovanje in dinamiko občestva in podelitve, ki ga druží z Očetom ter v katero vključuje vse, ki mu to dopustijo. Na ta način je izročilo v temelju tudi poslanstvo, ker korenini v izmenjavah med sveto Trojico, kjer Sin uresničuje, kar se od njega zahteva tako, da pošlje Duha, ki ga druží z Očetom in ki mora prav tako odigrati svojo vlogo.

Duh, ki »vodi v vso resnico«

Delovanje tretje osebe v Bogu in v svetu – Svetega Duha, se razodene polagoma (prim. KKC 728) vse do »ure« trpljenja, ko učenci slišijo o pomoči, ki jim bo poslana (Jn 14,16-26 in 16,5-15). Preden izdihne na križu, Jezus »izroči« Očetu duha, ki ga je od njega prejel, da bi izpolnil svoje poslanstvo (Jn 19,30). V nadaljevanju se bodo – po vnebohođu, kjer se zdi, da jih Jezus prepušča samim sebi in binškoštih, ko se jih Sveti Duh tudi otipljivo dotakne (Apd 2,1-11) – apostoli dejansko zavedeli, da »je bilo bolje«, da jih je Jezus zapustil (Jn 16,7), da bi lahko prejeli istega Duha, po katerem se je Sin utelesil v Devici Mariji (Lk 1,35) in je izpolnil Očetovo voljo.

Njihovi nasledniki bodo razumeli in bodo to izrazili tudi kot nujni člen vere¹², da je Duh, ki v Jezusu daje spoznati Sina, po katerem vidimo Očeta (Jn 14,9-10), nedvoumno Bog in tretja božja oseba (prim. KKC 249-256), kajti Bog se lahko pokaže, nanj pa ne moremo pokazati (Jn 1,18). Duh je dejaven v postavljanju *paratheke*: »govoril je po prerokih«, pravi nicejsko-carigrajska veroizpoved. In »uvede v vso resnico« (Jn 16,13), kajti on je poslednja skrivnost resnice, ki se razodeva proti toku *paradosis*, ki jo je Cerkev razvila skozi teologijo, katere pristnost je potrdilo cerkveno učiteljstvo v svoji obredni praksi: liturgiji in še posebno v obhajanju zakramentov in maše¹³.

Sveti Duh vanjo nujno posega (kot to prosi »epikleza« evharistične molitve, kjer je izrecno poimenovan). Sveti Duh Kristusa dejansko dela navzočega in nam omogoča, da ga prejmemo, ne da bi se ga polastili, ampak, da bi postali del njega, da bi bili deležni njegovega življenja in bi bili po njem poslani povsod po

svetu, da bi se ta deležnosti nadaljevala in bi vsak ud Telesa sodeloval v skladu z lastno poklicanostjo. Zato je izraz: »Evharistija ustvarja Cerkev in Cerkev obhaja evharistijo«¹⁴ v svoji simetričnosti presenetljiv le, če pozabimo, da gre v obeh smereh za prenašanje, se pravi za izročanje in celo za Izročilo z veliko začetnico, saj gre za delo Svetega Duha.

Enako kot Sin, ki ga je ustvaril, se Duh »zunaj« (sredi ustvarjenega sveta, kamor je bil poslan) ne more vesti drugače kot se je od vekomaj vedel v Bogu. Kakor Jezusov prihod, njegovo učenje, žrtvovanje, povelicanje in živa navzočnost sredi njegovega ljudstva »poganja« njegov odnos z Očetom, tako se način poseganja Svetega Duha med nas ravna po tem istem odnosu, ki ga je bil že predhodno deležen (če lahko tako rečemo). Kar ga loči od Očeta in Sina – hkrati pa kaže na to, da je z njima združen in v resnici Bog – je, da se le izjemoma pokaže: enkrat med Kristusovim krstom (Mt 3,16; Mr 1,10; Lk 3,22) in o binkoštih. Oba dogodka sta očitno vzgojne narave in sodita v načrt izpolnitve Božjega samorazodetja¹⁵. Sina, ki postane meso, lahko slišimo, gledamo, se ga celo dotaknemo. Ko govori in deluje v Očetovem imenu (Jn 12,45-49), daje spoznati tistega, ki ostaja zunaj dosega (Jn 1,18). Duh pa »ne bo govoril sam od sebe« (Jn 16,13).

Poosebljeno izročilo

Pod tem lahko razumemo najprej, da po zgledu Očeta Duh ostaja neviden. Ne kaže se niti se ne da slišati. Beseda je tista, ki ga mora razodeti polagoma, v istem gibanju, po katerem »pokaže Očeta« - in to že od prve zaveze (prim. KKC 703-716) se pravi še predno Beseda sama postane meso v Jezusu, sinu Device Marije in oznani, da ga bo poslal. Vendar nam njegov molk kasneje razkrije, da nasprotno od Očeta, ki nam ga razodeva Beseda, torej njegov Sin, Duh nima glasnika (če lahko tako rečemo). Ne govori ne namesto glasnika ne po njem, ampak nam daje, da lahko sprejmemo, kar govori in uresničuje. Tako vidimo, da ima tretja Božja oseba z drugo

podobne sličnosti in različnosti kot ima druga s prvo Božjo osebo: Duh je poslan, kakor je bil poslan Sin po Očetovi volji; vendar ni bil poslan z enakim namenom in na neki način ga ne nasledi, ker ostaja nedosegljiv in nem.

Ima torej posebno vlogo, ki je neločljiva od občestvene živosti, zaradi katere Bog ni neka abstrakcija, o kateri lahko ugibamo s stališča svetovnega dogajanja. Že od začetka in celo od prej (kolikor je to dojemljivo), se pravi od vse večnosti in nenehno v redu ustvarjenega sveta, je duh navzoč in deluje kot tretji, ki pričuje o tem, da Oče in Sin ne bivata v neki neplodni všečnosti zaprtih vrat, da iz njune združitve in brez menjave »izhaja« tretji, ki je enako edinstven in ki ni le povezan s tem »kroženjem« ter v njem sodeluje, ampak tudi omogoča, da smo vsega tega deležni tudi mi. Če vse prihaja od Očeta osebno (Jak 1,17) in če je Sin, ki ga daruje, njegova Beseda v osebi (Jn 1,9-13), potem je Duh predajanje v osebi: nosi sporočilo, je del njega in skrbi, da ni le sprejet, ampak tudi, da se ga naprej deli in prenaša.

Lahko rečemo tudi, da o Bogu lahko ugibamo z gledišča »velike knjige narave« in da branje njegove Besede in zgodovine Cerkve pomaga razjasniti to intuicijo. Vendar tu še ne gre za pravo védenje, ki je lahko dano le po Duhu, se pravi po njem, ki ga – če se lahko tako izrazimo – vzpostavlja njegovo poslanstvo, da to védenje deli in ga razvija v rodovitnosti tako v Bogu kot zunaj njega¹⁶. »Tako tudi to, kar je v Bogu, pozna samo Božji Duh« (1 Kor 2,11). Izročilo Cerkve, po katerem poznamo Boga, je tako delo Svetega Duha, v odrešenjskem podaljšku njegovega poslanstva v osrčju svete Trojice in stvarstva.

Sklep

Duh ne uhaja iz našega dosega le zaradi svoje nesnovnosti in molka. Od stvarjenja do uresničitve vseh stvari je v zgodovini vseposod tako navzoč, da je njegovo delovanje veliki večini nerazumljivo.

Prva posledica te nevpadljivosti je, da ga je težko določiti, čeprav je njegova pomoč odločilna in nepogrešljiva, tako v zagovorništvu

kot v apostolatu, pričevanju, evangelizaciji ali misijonarjenju. Da bi ga prepoznali, ga moramo dejansko prejeti in še takrat ne razodeva sebe, saj nas pritegne najprej v gibanje, ki izvira iz Boga. V govorih svetega Pavla takoj po binkoštih, čudeže, ki nastajajo, Judom, ki so o njem slišali, razlagajo kot delo Duha (Apd 2,17-18 in 33). Vseeno ta izredna znamenja ne kažejo na glasnika, ampak oznanjajo še bolj nezaslišano sporočilo, ki je vstajenje Jezusa iz Nazareta. Tistim, ki jih je »do srca pretreslo«, krst zagotavlja dar Svetega Duha, ne zato, da bi počivali, ampak da bi stali v dinamiki izročila, ki se kaže skozi obrede, bratsko ljubezen in stanovitnost v nauku apostolov (Apd 2, 37-46).

Lahko si predstavljamo, da je strašnim prepirom v preteklosti glede nadaljevanja izročila in tudi o milosti botrovalo podcenjevanje vloge Svetega Duha. Če sta sveta dediščina in nauk cerkvenega učiteljstva nekaj obvladljivega, in če so Božji darovi le prednosti brez vzajemnosti in delitve namesto da bi bili deležnost v življenju presvete Trojice, vse do njene kenotske razsežnosti, potem ostanejo le prazni poskusi, da bi izročilo prikovali kot nekaj negibnega, namesto da bi se prepustili njegovemu zanosu. Da bi ostali v tej dinamiki, se moramo začeti zavedati neopaznega delovanja zunaj Svetega Duha in ga celo poklicati po imenu – kar se objektivno uresničuje v zakramentih in liturgiji, brez katerih bi odnos z Bogom ostal nekaj subjektivnega ali nezavednega in njegovo racionaliziranje ne bi vodilo nikamor.

Simboli, po katerih tretja Božja oseba lahko postane otipljiva in se nanjo lahko obrnemo s prošnjo in jo sprejemamo, so zelo raznoliki: silovit veter in lahen piš, voda in ogenj, maziljenje z oljem in oblak in luč, pečat, roka ali prst, rešitelj ali zagovornik, golob ... (KKC 694-701). Da bi pojasnili osebnost tega mutca, ki se izraža z znamenji in *nima* tolmača, ker *on sam* tolmači to, kar Božja beseda govori in izpolnjuje, je morda še najbolj zgovorna podoba diha – dinamike svete Trojice, diha, ki ga Bog dahnil človeku, izoblikovanemu iz zemeljskega prahu (1 Mz 2,7), da bi bil ustvarjen po njegovi podobi (1 Mz 1,26-27). Dih, ki navdihuje izročilo in »dela Cerkev«, najbolj resnično in v polnosti ravno v evharistiji.

Podobno raznovrstnost najdemo v bogastvu izrazov, s katerimi lahko izrazimo izročilo: prenos, sporočanje, občestvo, navdih, oživljenje, gibanje, dinamika, razodetje, védenje, sveta dediščina, nauk, tolmačenje, prevajanje, izročitev, sprejemanje, uporaba, širjenje, poslanstvo ... Bogati pomeni nam pomagajo doumeti, da cerkveno izročilo ni le še en kulturni pojav ter, ampak da gre za delovanje Svetega Duha, ki v njej deluje od stvarjenja dalje, ki jo neutrudno posvečuje, se pravi jo prečiščuje, da bi bil v njej in po njej svet odrešen.

Opombe

¹ Latinsko slovenski slovar Frana Bradača (1980) navaja: »predaja, izročilo, poročilo« in od *tradere* »predati, izročiti, zapustiti«.

² »Apostolske Cerkve« v tem primeru ne gre razumeti v zgodovinskem pomenu Cerkve iz časa apostolov in njihovih prvih naslednikov, temveč v teološkem pojmovanju nicejsko-carigradske veroizpovedi, kjer je Cerkev prepoznana kot apostolska v svojem bistvu in takšna torej tudi ostaja v kontinuiteti enajsterice in kasnejših škofov.

³ *Paratheke* (izročilo v pomenu ‚dediščina‘) se pojavi v 1 Tim 6,20 in 2 Tim 1,14. Ohranja in posreduje jo apostolska *paradosis*, (ki to ‚dediščino‘ prenaša), v skladu s 1 Kor 11,2 in 2 Tes 2,15). Glej Louis Bouyer, *Dictionnaire théologique*, Desclée, 1990, str. 323.

⁴ Glej prve strani dela *La Bible et l'Évangile* Louisa Bouyera (1951, pon. izd. Cerf 2009). Določitev svetopisemskega kanona se je v Izročilu dogajala postopoma in je bila zapečatená šele na tridentinskem koncilu v 16. stoletju.

⁵ Čeprav nepopolno, ustvarjeni svet (katerega nastanka ne moremo natančno datirati), že razodeva Stvarnika (prim. Psalme 8, 19, 29, 104, 148, Job 12, 7-11, itn.) in Bog se daje spoznati v ‚naravi‘ (Katekizem katoliške Cerkve, KKC 286).

⁶ Glej John Henry Newman, *Razvoj krščanskega nauka*, MD Celje 2013.

⁷ Glej drugi vatikanski cerkveni zbor, *dogmatična konstitucija o božjem razodetju*, BR 7 do 10: »To izročilo, ki je od apostolov, napreduje v Cerkvi ob podpori Svetega Duha« (8, 2, tukaj se nanaša na prvi Vatikanski cerkveni zbor).

⁸ Cistercijan iz Kalabrije, ki je zgodovino delil na tri obdobja: obdobje Očeta (stvarjenje), Sina (razodetje) in Svetega Duha (do izpolnitve). Glej Henri de Lubac, *La posterité spirituelle de Joachim de Flore*, 2. del, Lethielleux, 1978 in 1980; ponatis v *Zbrana dela*, št. 27-28, Cerf, 2014.

⁹ Besede lahko le delno zaobjamejo skrivnost tega, kar teologija imenuje »procesija«, »circumincessio« in »perihoreza« itd. božjih oseb in kar hkrati prepoznava kot pogon in ključni dejavnik vse zgodovine odrešenja. Glej Emmanuel Durand in Vincent Holzer, *Les Sources* (2008) in *Les Réalisations* (2010) *du renouveau trinitaire au XXe siècle*, Cerf, zbirka »Cogitatio fidei«, št. 266 in 273.

¹⁰ V prvi številki vsake izdaje revije *Communio* je občestvo opredelil Hans Urs von Balthasar (na pobudo Adrienne von Speyr) kot dinamiko in ne kot stanje: »občestvo, zbrano za skupno nalogo«. Občestvo med ljudmi ne prihaja od njih samih niti od njihovega naravnega združevanja, ampak od Boga, ki »podarja svojo skupnost« (str. 7-8).

¹¹ Cerkev se dejansko pojavi kot »Kristusovo telo« (1 Kor 12,27; Rim 12,5; Ef 1,23; 4,12; 5,23; Kol 1,24).

¹² Dogma o sveti Trojici in o božji naravi Jezusa in Duha je vsebovana in na neki način zajeta v *paratheke*. Kasneje sta bila jasno izražena v *paradosis* velikih cerkvenih zborov 4. stoletja, potem ko jim je nasprotoval arianizem in druga krivoverstva (ki se odslej vedno znova pojavljajo v različnih oblikah).

¹³ Liturgija usmerja teologijo (in ne obrnjeno), ker Božja beseda, ki je izvir obeh, ni referenca in predmet proučevanja, ampak je živa in deluje s tem, ko jo izgovarjamo. To zaslutimo že na prvih straneh dela *Mystère Pascal* (Velikonočna skrivnost) Louisa Bouyera (1945). Prim. uvod Jean-Luca Mariona v delo *Théologie de Louis Bouyer*, Parole et Silence, 2016, str. 16-19. Sveti Duh objektivno navdihuje vse, kar se med obredom zgodi, ne da bi na to vplivali parametri, ki so subjektivni ali povezani s trenutnimi okoliščinami. Med *paratheke* in *paradosis*, moramo torej v izročilo vključiti še liturgijo.

¹⁴ Izraz sega v čas cerkvenih očetov, ki ga je ponovno odkril Henri de Lubac v svojem *Corpus mysticum* in nato v *Méditation sur l'Église* (1953).

¹⁵ Celo med spremenjenjem (Mt 17,1-9; Mr 9,2-10; Lk 9,28-36) je samo posredno izraženo, da Sveti Duh sodeluje pri prenašanju in sprejemanju istega sporočila, ki ga »glas« kasneje posreduje pri krstu: »Ta je moj ljubljeni Sin«.

¹⁶ O vlogi Svetega Duha v spoznavanju Boga glej Louis Bouyer, *Gnosis*, Cerf, 1988, str. 137sl.